

ВПЛИВ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ СОРТІВ ЯРОГО РІПАКУ В УМОВАХ ПІВДЕННОГО СТЕПУ УКРАЇНИ

А.В.Іщенко, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Викладено результати досліджень ефективного використання мінеральних добрив при вирощуванні сортів ярого ріпаку в умовах південного степу України.

Вступ. Важливою та перспективною культурою на Україні є ріпак, олія якого завдяки унікальним біологічним і хімічним властивостям знаходить широке застосування не тільки в харчуванні людей, але й у багатьох галузях народного господарства [1].

Ярий ріпак, порівняно з озимим, є менш вимогливим до ґрунтів завдяки більш розвиненій кореневій системі. Цінність ярого ріпаку полягає ще й в тому, що його успішно культивують у зонах, ризикованих щодо вирощування озимого ріпаку. Він є доброю страховою культурою – у роки, коли озимий ріпак вимерзає, його площі можна пересівати ярим [4].

Необхідним фактором підвищення продуктивності ярого ріпаку є забезпечення його елементами живлення, а тому застосування мінеральних добрив при його вирощуванні є важливим агротехнічним заходом. Як вказують автори [11, 12], найбільш ефективними добривами під ріпак на чорноземах є азотні й фосфорні.

На думку деяких дослідників [2, 6, 10], оптимальна доза азотних добрив залежно від зони досліджень становить 60–120 кг д.р./га. За іншими даними, оптимальною дозою є 80–120, але вона не має перевищувати 120 кг д.р./га, оскільки це затримує дозрівання насіння та подовжує період вегетації культури [5]. Згідно з даними Російського інституту ріпаку, оптимальною дозою азоту при його вирощуванні на чорноземах вилугуваних є 90 кг д.р./га [7]. Разом з тим, високі дози азотних добрив сприяють інтенсивному росту вегетативної

маси і виляганню рослин, що призводить до недобору врожаю і зниженню його якості [1].

Ріпак потребує багато фосфору, більше за все він поглинає його в період між стеблунням і цвітінням. Завдяки розвинутій кореневій системі культура добре засвоює нерухомих фосфор із ґрунту. Крім того, його корені мають фосформобілізуючі властивості [8, 10]. Українські вчені рекомендують вносити фосфор у межах 70-90 кг д.р./га для одержання врожаю 30 ц/га [1, 5, 10].

В умовах південного Степу України питання підбору раціональних доз мінеральних добрив при вирощуванні ярого ріпаку вивчено недостатньо.

Матеріали та методика досліджень. В зв'язку з цим на землях Миколаївського інституту АПВ УААН у 2006-2007 рр. проводили дослідження з приводу встановлення оптимальних доз азотно-фосфорних добрив. В схему досліду включено сорти ярого ріпаку селекції Інституту олійних культур УААН: Отаман і Обрій, а також Вінницької ДСГДС: Марія та Аіра. Всі сорти рекомендовані для вирощування в умовах Степу та Лісостепу.

Ґрунт дослідної ділянки – чорнозем південний на карбонатному лесі, що характеризується високим вмістом калію, середнім – фосфору, та недостатньо забезпечений азотом. Площа облікової ділянки останнього – 25 м², повторність чотириразова. Із мінеральних добрив використовували аміачну селітру, суперфосфат та амофос, які вносили під передпосівну культивуацію. Дози мінеральних добрив N₄₅P₄₅ та N₉₀P₉₀ розраховували балансовим методом під заплановану урожайність 12 та 15 ц/га. Агротехніка на дослідних посівах була загальноприйнятою для Степу України.

Результати досліджень. За погодними умовами 2006 рік був посушливим, за вегетаційний період ярого ріпаку випало 146,5 мм, що на 37,5 мм менше за норму, а 2007 рік був вкрай несприятливим за вологозабезпеченістю або гостропосушливим – за вегетаційний період ярого ріпаку випало 82 мм

опадів. В умовах тривалої атмосферної та ґрунтової посухи 2007 року використання мінеральних добрив (особливо підвищеної дози $N_{90}P_{90}$) було несприятливим. Такі результати в умовах несприятливого зволоження отримували й інші дослідники [3, 9].

Дослідженнями встановлено, що мінеральні добрива підвищили врожайність у середньому по всіх сортах на 26-51%. Результати досліду вказують на те, що культура ярого ріпаку більше реагує на азотне добриво – N_{45} (приріст врожаю 33% або 2,4 ц/га), ніж на фосфорне P_{45} (приріст врожаю 26% або 1,9 ц/га).

Найвищий врожай був отриманий на фонах $N_{45}P_{45}$ та $N_{90}P_{90}$ – відповідно 10,7 та 10,8 ц/га, тобто в посушливих умовах 2006-2007 рр. суттєвої різниці між цими варіантами не спостерігалось (таблиця).

Серед представлених сортів найбільш врожайним виявився сорт Отаман – його врожайність у середньому по всіх фонах удобрення переважала за врожайністю інші сорти на 1,2 ц/га. Між сортами Марія, Аіра та Обрій суттєвої різниці за врожайністю не було.

Таблиця

Вплив мінеральних добрив на врожайність сортів ярого ріпаку, ц/га (в середньому за 2006-2007рр.)

Фон удобрення (B)	Сорт (A)			
	Марія	Аіра	Отаман	Обрій
Без добрив (контроль)	7,0	7,0	7,8	7,1
N_{45}	9,2	9,2	10,4	9,7
P_{45}	8,7	8,7	10,1	9,1
$N_{45}P_{45}$	10,3	10,3	11,9	10,3
$N_{90}P_{90}$	10,5	10,5	11,7	10,4

НІР₀₅, ц/га: А – 0,3-0,6; В – 0,4-0,8; АВ – 0,8-1,7.

Найбільш реагуючим на добрива виявився сорт Отаман. Так, при внесенні добрив його врожайність збільшувалася у середньому на 3,2 ц/га по відношенню до контролю, тоді як

у інших сортів приріст врожаю досягав у середньому 2,7 ц/га (що на 16% менше).

Висновки. Отже, результати наших досліджень показали, що окремо азотні, фосфорні та азотно-фосфорні добрива збільшують урожайність ярого ріпаку у середньому на 2,8 ц/га. Але при його вирощуванні слід враховувати реакцію певних сортів на мінеральні добрива. Сорт Отаман відрізняється кращою реакцією на добрива, формуючи найвищу врожайність (10,1-11,9 ц/га).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарбар Л.А. Оптимізація технології вирощування ярого ріпаку в умовах Правобережного Лісостепу України. Дис...канд. с.-г. наук: 06.01.09. – Київ, 2006. – 170 с.
2. Жолобов А.И. Увеличить производство семян рапса и сурепицы // Масличные культуры. – 1981. – № 4. – С.3-5.
3. Журбицкий З.И. Физиологические и агрохимические основы применения удобрений. – М.: Академия наук СССР, 1963. – С.145-147.
4. Іщенко А.В. Ярий ріпак – перспективна культура на півдні України // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2006. - Вип.№ 3 (35).– С.53-59.
5. Каричковська Г.І. Вплив мінеральних добрив і мікроелементів на продуктивність і якість ярого ріпаку // Збірник наукових праць Уманської с.-г. академії. – 1999. – С.174-178.
6. Кузнецова Р.Я. Рапс – высокоурожайная культура. – Л.: Колос, 1975. – 84 с.
7. Первушин В.М. Рапс – культура высокоэффективная // Технические культуры. – 1992. – № 2. – С.22-24.
8. Рапс / Шпаар Д., Маковски Н., Захаренко В., Постников А. и др. Под общ. ред. Д. Шпаара. – Минск: ФУАинформ, 1999. – 208 с.
9. Рекомендації по вирощуванню ріпаку ярого в умовах південного Степу України./Чехов А.В., Гуцаленко А.П., Мінковський А.Є., Поляков О.І., Рожкован В.В. та ін. – Запоріжжя, 2005. – 15с.
10. Савенков В.П. Яровой рапс на маслосемена // Кормопроизводство. – 1997. – № 4. – С.16-17.
11. Чмырь С.М., Шкрудь Р.И. Рапс – ценная масличная и кормовая культура. – Николаев: РИП "Рионика", 1994. – 4 с.
12. Growing oilseed rape – Cleveland: Agricultural Division, FAS, note a2, 1986. – 18 p.